

Het toekomstig lot van de Nederlandse kunstsubsidies

Floor
van den Elsen

3253791

OWG Moderne Kunst A

Hestia Bavelaar

25-06-2010

Inhoud

Inleiding	6.
1. Het huidige kunstsubsidiebeleid	8.
1.1. Voorgeschiedenis: De Beeldende Kunstenaars Regeling	
1.2. Het huidige kunstsubsidiebeleid in een notendop	
1.3. De WWIK	
2. Kritiek op het huidige kunstsubsidiebeleid	11.
3. Ontwikkelingen binnen de politiek	13.
3.1. Thorbeckes beruchte uitspraak	
3.2. Politieke onwetendheid over kunst en cultuur	
3.3. Verandering van het politieke klimaat	
4. Ontwikkelingen binnen de kunstwereld	16.
4.1. Van autonoom bolwerk naar vertakking van de overheid	
4.2. Betrokkenheid van kunstenaars	
5. Ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving	20.
5.1. Gebrek aan kennis, gebrek aan interesse	
5.2. Concurrentie	
5.3. De relatie tussen Nederlandse bevolking en de regering	
6. Wat is er mis?	23.
7. Is er hoop?	24.
7.1. Politiek besef over de waarde van kunst	
7.2. Een onafhankelijke, betrokken kunstwereld	
7.3. Samenwerking	
Bibliografie	27.

Inleiding

Kunst en cultuur lijkt dit jaar het opvallendste punt op de bezuinigingsagenda te zijn van de Nederlandse overheid. Waar de politiek¹ de laatste decennia haar hand nog zo goed mogelijk op de knip heeft weten te houden, zullen ook kunst en cultuur de aankomende bezuinigingen deze keer niet ontlopen. In november 2009 probeerde oud-minister Ronald Plasterk (Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen) kunst en cultuur nog te redden van enige bezuiniging en pleitte voor een vrijstelling binnen de brede heroverweging, waarbij bij elke sector van de begroting wordt gekeken hoeveel overheidsgeld zij kunnen missen. Deze aanpak van Plasterk riep binnen het kabinet veel weerstand op en er werd een motie van wantrouwen ingediend. Deze werd aangenomen. Volgens de Tweede Kamer “mogen er geen taboes bestaan bij de brede heroverwegingen en vraagt zij de regering de cultuurbegroting in de brede heroverweging mee te nemen.”² Kunst en cultuur bezitten dus geen uitzonderingspositie meer. En dat is nieuw: hoe vaak er ook door de jaren heen is gedebatteerd over kunst en kunstbeleid is de overheid veelal eensgezind geweest over de noodzaak van kunstsubsidies. Dit ligt nu anders. Meer dan ooit is er binnen de politiek verdeeldheid over het huidige kunstsubsidiebeleid van de overheid. Veel partijen pleiten voor bezuinigingen op kunst en cultuur (VVD, SGP), een aantal van hen (PVV, TON) ziet zelfs het nut van kunstsubsidies niet meer in. En dat terwijl er slechts 0,56% van de totale rijksuitgaven naar subsidies voor kunst en cultuur gaat.³ Deze (veelal rechtse) partijen staan tegenover verschillende (linkse) partijen, die tegen algehele afschaffing van de kunstsubsidies zijn. Maar ook deze partijen vinden dat het huidige kunstsubsidiebeleid opnieuw bekeken moet worden. Kortom: er is iets mis met het huidige beleid, zo klinkt binnen de politiek. Om de economische crisis hiervan de schuld te geven en dat de overheid nu eenmaal ergens op moet bezuinigen is een te simpel antwoord. De wankelende positie van kunst en cultuur wordt gevoed door meer dan dat.

---

1. De termen regering, overheid en politiek kunnen in dit essay onbedoeld door elkaar gebruikt worden.

2. Ronald Plasterk, Brief aan de Tweede Kamer over Standpunt

bij motie heroverwegingen 32 123 VIII, nr. 20, Ministerie OCW, 26-11-2009.

3. NOVA, rapport “Bezuinigingen op kunst en cultuur”, Synovate, 09-04-2010, p. 4.

4. L. ter Braak e.a., Second Opinion! Over beeldende kunstsubsidie in Nederland, NAI Rotterdam (2007), p. 7.

5. NOVA, Kunstsubsidies onder druk, uitzending 19-04-2010.

Diverse ontwikkelingen zorgen voor de kritische houding van de overheid ten opzichte van het huidige kunstsubsidiebeleid. Maar niet alleen bij het Rijk wordt de positie van kunst en cultuur ter discussie gesteld: ook binnen de kunstwereld zelf heerst er onvrede over het huidige bestel. Langzamerhand begint men zich daar af te vragen of het Nederlandse kunstsubsidiesysteem de samenleving niet meer kwaad dan goed doet.⁴ Ten slotte is er nog het gezicht van de Nederlandse bevolking dat boekdelen spreekt. Bij zes op de tien Nederlanders staan kunst en cultuur in de top vijf van populairste bezuinigingsposten.⁵ Aan de hand van verschillende ontwikkelingen die zich de afgelopen tijd bij deze groepen hebben voorgedaan tracht ik te onderzoeken waarom kunst en cultuur vandaag de dag zo vaak punt van discussie is. Er is blijkbaar genoeg reden om de rol van kunst en cultuur te heroverwegen. Maar waarom is dit? Middels dit essay wil ik antwoord krijgen op de vraag: wat is er mis met het huidige kunstsubsidiebeleid en hoe kan deze verbeterd worden?

1. Het huidige kunstsubsidiebeleid

1.1. Voorgeschiedenis: De Beeldende Kunstenaars Regeling

Het huidige kunstsubsidiebeleid is voortgekomen uit een lange en moeilijke relatie tussen kunst en overheid. Beginpunt van deze relatie was zo rond 1940, het jaar dat Duitsland Nederland binnenviel en bezette. De Duitsers voerden in Nederland een eigen kunstbeleid in, dat bestond uit de zogenaamde Nederlandsche Kultuurkamer. Als kunstenaar was je verplicht je bij de Kultuurkamer in te schrijven. Maakte je kunst zonder je in te schrijven, dan riskeerde je een hoge boete. Zo konden de bezetters elke vorm van kunst controleren en uitbuiten. Kunst was vorm bij uitstek om met het volk te communiceren. Door middel van kunst kon Duitsland de bevolking onderwijzen en manipuleren.

Ironisch genoeg heeft Nazi-Duitsland wel de basis gelegd voor het kunstbeleid van nu. De gedachte dat kunst belangrijk was voor het volk bleef ook na de bevrijding in 1945, zij het zonder de propagandistische belangen die het eerst had. Kunst stond nu juist voor vrijheid, expressie en vernieuwing. Er ontstond een Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars, die pleitte voor deze waarden. De regering gaf gehoor aan deze behoefte aan kunst en besloot landelijk financiële steun te bieden aan kunstenaars. Eén van de invloedrijkste regelingen van de overheid was oprichting van de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR). Deze werd in de jaren '50 in het leven geroepen. Kunstenaars konden door deze open-eind-regeling in ruil voor hun diensten en kunstwerken een geldbedrag krijgen. Zo waren zij verzekerd van een vast inkomen. Toetreden tot de BKR was gemakkelijk, en er in blijven eveneens. In de praktijk bleek deze regeling zo soepel te zijn, dat explosief veel kunstenaars gebruik gingen maken van de BKR. Het aantal kunstenaars in de BKR liep tussen 1965 en 1983 op van 365 naar 3800 en slurpte zo een groot deel van het kunstbudget van de overheid op.⁶ Begin 1983 werd daarom door minister Brinkman van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur besloten de BKR af te schaffen. Deze regeling had zo weinig voorwaarden, dat vrijwel elke kunstenaar een som geld kreeg

---

6. L. ter Braak e.a., Second Opinion! Over beeldende kunstsubsidie in Nederland, NAI Rotterdam (2007), p 243.

7. Ronald Plasterk, Kunst van leven. Hoofdlijnen cultuurbeleid 2009 – 2012, Ministerie OCW, Den Haag (2007), p. 51.

zonder zich daarvoor al te veel voor te hoeven verantwoorden. Het kunstbudget moest beter worden besteed dan nu werd gedaan. In 1984 werd de BKR daarom definitief afgeschaft.

1.2. Het huidige kunstsubsidiebeleid in een notendop

Hoewel het afschaffen van de BKR als een vooruitgang gezien kan worden, is er voor deze algemene regeling een legio nieuwe subsidievormen en regels in de plaats gekomen. Het geld dat voor de BKR was ingeruimd werd na het afschaffen van de regeling overgeheveld naar het ministerie van Cultuur. Dit budget werd in 1987 verhoogd naar 36 miljoen euro en was bedoeld voor subsidiëring van alle soorten kunsten. Daarnaast heeft de overheid eind jaren '80 diverse cultuurfondsen in het leven geroepen. Dit zijn (privaatrechtelijke) stichtingen, die door de minister als zelfstandig bestuursorgaan zijn opgericht met het doel op basis van door de minister goedgekeurde regelingen subsidie te verstrekken ten behoeve van specifieke cultuuruitingen.⁷ In 2009 waren dit er nog acht, waarvan drie gespecialiseerd in beeldende kunst en vormgeving. De resterende vijf (voor podiumkunsten, film en architectuur en twee voor literatuur) worden hier dan ook buiten beschouwing gelaten. Deze drie kunstfondsen zijn: de Mondriaan Stichting (projecten voor beeldende kunst, vormgeving en erfgoed), het Programmafonds cultuurparticipatie (bevordering van cultuurdeelname onder de Nederlandse bevolking) en het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunsten (individuele ondersteuning).⁸ Zij krijgen van de overheid een bepaalde som subsidiegeld, dat zij naar eigen inzicht mogen verdelen. De overheid wordt bij het verdelen van haar geld onder de diverse fondsen bijgestaan door de Raad van Cultuur, een onafhankelijk orgaan dat advies geeft over het cultuurbeleid en toekennen van subsidies. Kunstenaars en kunstinstellingen kunnen, wanneer zij een financiële bijdrage nodig hebben, zich wenden tot een van deze fondsen. Hun aanvraag wordt bekeken en vervolgens beoordeeld.

1.3. De WWIK

Naast deze fondsen en stipendia, is er voor kunstenaars tevens een wet gekomen die hen via de bijstand ondersteunt: de WWIK (Wet Werk en Inkomens Kunstenaars). Zowel pas afgestudeerde studenten van de kunstacademie als kunstenaars die al beroepsmatig werken kunnen de WWIK aan-

---

8. Ibidem, p. 52.

vragen. Dit is een lastiger procedure dan die van de BKR. Een kunstenaar moet de WWIK aanvragen bij de Sociale Dienst. De Sociale Dienst onderzoekt vervolgens of een kunstenaar recht heeft op de WWIK. In het rechtmatigheidsonderzoek wordt het inkomen of vermogen van de kunstenaar gecontroleerd. Als dat in orde is, komt de kunstenaar bij Kunstenaars&CO terecht. Zij onderzoeken of hij/zij 12 maanden voorafgaand aan de aanvraag een beroepsmatig werkend kunstenaar bent of academieverlater is.⁹ Pas wanneer dit gebeurd is, wordt er besloten of de desbetreffende kunstenaar recht heeft op een tegemoetkoming.

Hoewel de regels sinds afschaffing van de BKR aangescherpt zijn, zijn er voor kunstenaars nog steeds talloze manieren om financiële ondersteuning voor hun werk aan te vragen. Dit wordt dan ook gretig gedaan, want maar weinig kunstenaars kunnen rondkomen van eigen inkomsten. “According to a detailed survey, 40% of the Dutch visual artists earned less than zero from their profession in 1998.”¹⁰ Voor deze kunstenaars biedt het krijgen subsidie een uitkomst om toch hun werk te kunnen blijven maken.

---

9. <http://www.kunstenaarsenco.nl/wwik/wwik-aanvragen/>, bezocht 14-06-2010.

10. Hans Abbing, *Why are artists poor?*, Amsterdam University Press, Amsterdam (2002), p. 113

2. Kritiek op het huidige kunstsubsidiebeleid

Het huidige kunstsubsidiestelsel lijkt geleerd te hebben van eerdere regelingen, en lijkt zodoende op het eerste gezicht goed te werken. Toch is er volgens diverse critici iets mis met het beleid dat nu gevoerd wordt. Zoals eerder vermeld, klinkt uit vele hoeken het verzoek om het kunstsubsidiebeleid eens te over te denken en aan te passen. Er is één onderdeel binnen het beleid waar al jarenlang heftig over gediscussieerd wordt, maar tot op heden nog geen oplossing voor is bedacht. Deze discussie betreft de rol van kunstfondsen. Deze fondsen zijn in het leven geroepen om als tussenpersoon te fungeren tussen kunstwereld en overheid. Omdat de overheid de eis van Thorbecke (zie paragraaf 3.1) nog altijd correct wil naleven, heeft zij haar taak als oordelaar afgestaan aan de drie verschillende fondsen op het gebied van beeldende kunst (Mondriaan Stichting, Programmafonds Cultuurparticipatie en BKVB). Deze fondsen zijn onafhankelijk en mogen het gekregen bedrag van de overheid naar eigen inzicht besteden. Een groep van kunstkenner (curatoren, kunstwetenschappers enz.) beslist welke kunstenaar of kunstinstelling een financiële bijdrage krijgt. Bij zo'n beslissing hoeven zij zich inhoudelijk niet tegenover de regering te verantwoorden. Beslissen wat goede kunst is, is nu eenmaal geen zaak voor de politiek.

Maar ook de bevolking wordt buiten beschouwing gelaten. Kunstsubsidies zijn nu eenmaal een zaak tussen enerzijds de fondsen en anderzijds de kunstenaar of kunstinstelling die een subsidieverzoek heeft ingediend. Het heeft geen nut om de onwetende bevolking hierin te betrekken. En juist dit aspect roept discussie op. Het gebrek aan legitimatie resulteert in een afgesloten wereld, waar alleen een kleine groep ingewijden weet wat er speelt. Zo maakt deze afgesloten wereld een kloof tussen kunst en samenleving. De Nederlandse bevolking heeft geen enkel idee

van de ontwikkelingen rondom het kunstbeleid. Ze weten niet waarvoor ze betalen en waarom, is het verwijt van diverse politieke partijen. “De fondsen zouden veel meer moeten zitten op wisselwerking tussen kunst en samenleving. Het is tijd om [...] te laten zien aan het publiek waarom kunst belangrijk is voor de maatschappij.”¹¹ is SP-lid Hans van Leeuwen van mening. De kritiek is begrijpelijk, maar de fout ligt niet alleen bij de fondsen. Het is niet alleen hun ondoorzichtigheid dat zorgt voor het debat rondom het kunstsubsidiebeleid. Het is tijd dat er gekeken wordt naar andere problemen die de discussie doen opdrijven. Ontwikkelingen binnen de politiek, kunstwereld en Nederlandse bevolking zijn tevens redenen voor het debat rondom kunstsubsidies.

---

11. Hans van Leeuwen, geciteerd in Saskia Cornelissen, “Een nieuwe rol voor de kunstfondsen”, Boekman 81 Winter 2009, p. 94.

3. Ontwikkelingen binnen de politiek

Omdat er voornamelijk binnen de politiek kritiek wordt geleverd op het huidige kunstsubsidiebeleid van de overheid, is het belangrijk na te gaan waardoor dat komt. Er zijn de laatste jaren verschillende ontwikkelingen gaande binnen de politiek, die tot een hoop onenigheid over de waarde van kunst en cultuur hebben geleid. Hoe komt dit en wat voor invloed heeft dit op het kunstsubsidiedebat?

3.1. Thorbeckes beruchte uitspraak

De verdeeldheid binnen de politiek is voor een deel te wijten aan een uitspraak die bij vrijwel elk kunst- en cultuurdebat veel stof doet opwaaien. Dit is zeker niet van de laatste tijd, maar ook vandaag de dag zeker van belang voor de houding van diverse partijen ten opzichte van kunst en cultuur. Deze beladen uitspraak werd in al in 1862 uitgesproken door staatsman Johan Rudolph Thorbecke en luidde als volgt: “De regering is geen oordelaar van kunst en wetenschap.”¹² Hoewel dit citaat suggereert dat de regering zich in geen enkel opzicht met kunst mag bemoeien, stelde Thorbecke er als persoon wel degelijk belang in. Zo bood zijn regering wel degelijk financiële ondersteuning aan de kunstwereld. Thorbecke verklaarde later dan ook: “De kunst is geen regeringszaak, in zoverre de regering geen oordeel, noch enig gezag heeft op het gebied der kunst.”¹³ De regering voorzag zodoende de kunst van financiële middelen, maar hield zich afzijdig van enig inhoudelijke meningen. Bijna 150 jaar na dato weten maar weinigen meer van de verklarende uitleg van Thorbecke, en wordt er bijna altijd alleen de verkorte uitspraak uit 1862 aangehaald. Daardoor ontstaan er misverstanden over de rol van de regering ten opzichte van kunst en cultuur, zoals onder andere bij TON-lijsttrekker Rita Verdonk. Zij vindt namelijk:

Voormalig staatssecretaris Rick van der Ploeg stelde in 2004: het principe van Thorbecke dat de regering zich niet een oordeel over de kunst mag aanmeten, is een groot goed. [...] Kunstuitingen mogen dus nooit worden beïnvloed door een bepaald politiek regime en dat is een tweede reden om van subsidies af te zien.¹⁴

---

12. Johan Wilhelm Thorbecke geciteerd in Hans Blokland, “De regering is oordelaar van wetenschap en kunst” in *Metropolis* M, nr 6, december 2007.

13. Ibidem.
14. Rita Verdonk, “Handen van de kunst af!” in *Boekman* 81 Kunst en Politiek, winter 2009, p. 74.

Verdonk haalt Thorbecke aan als een reden om de subsidiëring van kunst en cultuur stop te zetten. Dit strookt echter niet met wat Thorbecke zelf wilde: financiële ondersteuning door de overheid.

Maar ook op inhoudelijk vlak zien politici de uitspraak als een uitvlucht om zich niet met kunst en cultuur te bemoeien. Wanneer er in het politiek debat over de rol van kunsten wordt gesproken, lijken veel politici zich achter Thorbecke te verstoppen: deze uitspraak is nu eenmaal gedaan, dus trekken wij de handen er van af. Opvallend is dat er maar weinig aan de geldigheid van dit adagium wordt getwijfeld. Dat de uitspraak al in 1862 in een totaal andere situatie en samenleving tot stand is gekomen, valt slechts enkele partijen op (PvdA, PvdD, Groenlinks). Zij streven naar een moderne variant en zijn van mening dat de uitspraak van Thorbecke herzien moet worden. Dit streven strookt echter met veel politici, die de traditionele uitspraak als enige juiste oplossing zien.

3.2. Politieke onwetendheid over kunst en cultuur

Door het adagium van Thorbecke houdt de politiek zich alleen nog maar bezig het budget te bepalen voor de gehele kunst- en cultuursector. Aan welke instellingen en kunstenaars dit geld wordt gegeven, laat de overheid over aan diverse kunstfondsen. De overheid hoeft zo alleen nog maar de hoeveelheid subsidie te bepalen. Hierbij worden zij geholpen door de Raad van Cultuur. Door het inschakelen van al deze instanties, hoeft de overheid zo min mogelijk beslissingen te nemen op het gebied van kunst en cultuur. Deze afzijdigheid heeft als nadeel dat de meeste politieke partijen nauwelijks weten wat de waarde van kunst en cultuur is voor de Nederlandse samenleving. Omdat ze gewoonweg niet gewend zijn een oordeel te vormen over kunst, is het voor veel partijen lastig iets doeltreffends te schrijven over het belang hiervan. Diverse partijprogramma's illustreren deze onwetendheid. Zo lijkt kunst en cultuur voor Trots op Nederland er maar weinig belang te hebben voor de samenleving. In het verkiezingsprogramma wordt zodoende slechts een piepkleine alinea aan het begrip cultuur geweid. Kernboodschap van deze alinea luidt: kunstsubsidies afschaffen. Wat, wanneer en waarom, daar wordt met geen woord over gerept.

Het CDA besteedt meer aandacht aan cultuurbeleid in de breedste zin van het woord, en schaaft zodoende kunst, taal en sport allemaal onder dezelfde noemer: cultuur. De functie van cultuur volgens het CDA is "een uitdrukking van het geheel van onze waarden en draagt wezenlijk bij aan onze identiteit."¹⁵ De waarde van kunst voor het CDA komt goed tot uitdrukking in het volgende punt van het programma: "Nederland is rijk aan monumenten. Monumenten zijn niet alleen mooi maar dragen ook bij aan woonplezier, het gevoel van veiligheid en leveren bovendien een economische bijdrage in de sfeer van horeca en toerisme."¹⁶ Ondanks dat cultuurbeleid in het verkiezingsprogramma van het CDA is opgenomen, wordt het

belang van kunst en cultuur telkens weer aan de hand van andere waarden uitgelegd. Het is belangrijk voor de economie, veiligheid en vrijetijdsbesteding. Er wordt alleen over cultuur en kunst gedacht in context, maar nooit over de functie van kunst en cultuur zelf, niet alleen bij het CDA maar bij vele partijen. Natuurlijk is het beter kunst en cultuur op deze wijze te behandelen dan om het maar helemaal weg te laten, maar helemaal overtuigend klinkt het ook niet. Blijkbaar is het voor de overheid moeilijk een mening te vormen over de waarde van kunst en cultuur, omdat dit nooit noodzakelijk is geweest. Maar dat is vreemd. Want als de politiek niet eens de echte waarde van kunst en cultuur weet, hoe kunnen zij dit dan op de bevolking overbrengen?

3.3. Verandering van het politieke klimaat

Het politieke klimaat in Nederland is de laatste jaren aan veranderingen onderhevig. Eén van de grootste veranderingen is een verschuiving van politiek links naar rechts. Deze verschuiving is te zien aan de opkomst van nieuwe, rechtse partijen zoals de PVV en TON. Deze twee partijen geven een totaal nieuwe invulling aan het gevestigde links-rechts-stelsel in ons land. Ze behoren niet tot de traditionele politieke families van christendemocraten, sociaaldemocraten en liberalen. Ze onderscheiden zich van deze partijen door hun gedachtegoed, stijl en organisatie.¹⁷ De twee partijen zijn voor de vrijheid van de individuele Nederlander. “Beter is de burger zelf zijn eigen geld terug te geven. Wil hij dat naar de opera brengen? Prima. Maar dat is dan zijn eigen keuze. Blijft hij thuis: ook goed. [...] Weg met het collectivisme en leve de vrije burger.”¹⁸ Daarom is het volgens hen beter kunstsubsidies af te schaffen. Niet de overheid bepaalt of kunst en cultuur belangrijk is, maar iedere inwoner voor zich.

Maar niet alleen deze extreme partijen zijn een dreiging voor de kunstsubsidies. Diverse partijen hebben hun houding tegenover kunst en cultuur veranderd. Zo heeft de VVD tot voor kort altijd het belang ingezien van kunst en cultuur voor de vrije burger. Immers, kunst draagt bij aan vrij denken en een eigen mening, op zich een liberale gedachte. Dit heeft zich jarenlang geuit in het steunen van de overheid door middel van subsidies. Nu zijn de opvattingen van de VVD met betrekking tot kunst en cultuur veranderd: geen overheidsbemoedening, dus ook een vermindering van kunstsubsidies.

15. Partijprogramma CDA 2010, p. 21, via <http://verkiezingen.cda.nl/programma/verkiezingsprogramma>, bezocht 06-06-2010.

16. Ibidem.

17. A.P.M. Lucardie, “Rechts-extremisme, populisme of democratisch patriotisme? Opmerkingen over de politieke plaatsbepaling van

de Partij voor de Vrijheid en Trots op Nederland”, via <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/jb-dnpp/jbo7/JBo7LucardieDEFI.pdf>, januari 2010, p. 176.

18. Martin Bosma “Maak van kunstenaars geen subsidieslurpers”, in Boekman 81 Winter 2009, p. 46.

4. Ontwikkelingen binnen de kunstwereld

Maar ook binnen de kunstwereld heerst een gevoel van onbehagen. Na jarenlang eenzelfde kunstsubsidiestelsel wordt de balans opgemaakt: zijn subsidies goed voor de Nederlandse kunst? En ook: zijn subsidies goed voor de Nederlandse samenleving?¹⁹ Samenhangend met deze subsidies is binnen de kunstsector een tweedeling te constateren. Aan de ene kant heerst het idee dat kunst in dienst moet staan van de samenleving. Kunst is het medium bij uitstek om maatschappelijke issues aan de kaak te stellen. Aan de andere kant echter leeft ook nog steeds het traditionele beeld van kunst als een autonoom goed: kunst zonder directe vaste functie, of kunst waarbij de functie van het kunstwerk voornamelijk in het werk zelf ligt en niet daarbuiten.²⁰ Deze tweedeling zorgt al jarenlang voordiscussies binnen diverse takken binnen de kunstwereld en heeft bovendien invloed op de rol van kunstsubsidies.

4.1. Van autonoom bolwerk naar vertakking van de overheid

Zo heeft de museumwereld te kampen met deze lastige tweedeling die van invloed is op haar publiek. Het is voor een instelling essentieel om het publiek te stimuleren tot een bezoek. Maar publiek trekken lijkt haast in strijd te zijn met het tentoonstellen van kunst. In de jaren '90 prefereerden diverse musea een autonome houding. Kunst is niet iets wat je op het publiek gaat aanpassen, dat zou in strijd zijn met de vrijheid van kunst. Voornaamste taak van een museum is het tentoonstellen van kunst. Er is toen door diverse kunstcritici veelvuldig commentaar gegeven om de toen nog behoorlijk zelfstandige houding van de musea. Zo schrijft ook Riki Simons naar aanleiding van haar bezoek aan diverse tentoonstellingen in 1995: "Buiten de steeds ondoordringbaarder muren van de hedendaagse kunstwereld zijn er nauwelijks nog mensen te vinden die een

---

19. L. ter Braak e.a., Second Opinion! Over beeldende kunstsubsidie in Nederland, NAi Rotterdam (2007), p. 7.

20. Adrie Krijgsman, "Autonoom kunstenaar – autonome kunst" via <http://cultuur.web-log.nl/cultuur/files/autonomie.pdf>, Assen, november 2006, p. 3

21. Riki Simons, De gijzeling van de beeldende kunst, Meulenhoff/Kritak (1997), p. 13

echte boodschap hebben aan hetgeen museums en aanverwante instituten exposeren.”²¹ En wanneer het publiek het gevoel heeft niet mee te kunnen komen met een kunstinstelling, zal de kans op een herhalingsbezoek aanzienlijk klein worden.

In de periode daarna hebben veel musea echter de keuze gemaakt om zich ook met allerlei educatie- en participatieprojecten bezig te houden. Dit werd toegejuicht door de overheid, die er naar streefde kunsteducatie en –participatie te bevorderen. Helaas is deze op het eerste gezicht zo positieve ontwikkeling wederom onderwerp van discussie geworden. Maatschappelijke betrokkenheid leidt volgens critici tot afhankelijkheid van de kunstwereld ten opzichte van het subsidiegeld dat door de overheid verstrekt wordt. Kunsthistoricus Wim Pijbes merkt op:

*De overheid heeft met haar subsidie-influus de kunstwereld volledig afhankelijk gemaakt. [...] Van de culturele wereld wordt steeds meer van verwacht. Musea moeten ook een rol vervullen in city marketing, sociale integratie, inburgering en educatie. [...] Ook worden nota's geproduceerd die de geldverstrekende overheid gunstig moeten stemmen.*²²

Zoals bovenstaand citaat al aangeef, kan de overheid de kunstwereld op indirecte wijze beïnvloeden, ook al mag zij inhoudelijk geen oordelaar zijn ten opzichte van kunst. Door de overheid aangestelde kunstfondsen bepalen immers wie subsidie krijgt. Zo loofde de Mondriaan Stichting in 2006 een geldprijs ter waarde van €500.000,- uit aan het museum “dat het beste plan heeft om aandacht te bevorderen voor uitingen van andere culturen en om meer allochtone bezoekers te trekken.”²³ Om overheidsgeld te krijgen, hoefde musea alleen maar aan bepaalde eisen te voldoen. Dit riep echter veel protest op binnen de kunstwereld. Waarom moet een kunstinstelling aan bepaalde voorwaarden voldoen om geld te ontvangen? Dit soort initiatieven brengt volgens velen de vrijheid van kunst en cultuur in het geding. Toch is het lastig afwegen. Blijft een instelling trouw aan zichzelf en neemt zij het risico geen subsidie te krijgen voor lief of probeert zij zich zo goed mogelijk aan de wensen van de kunstfondsen aan te passen om zo garantie te hebben op een flinke som subsidie?

22. L. ter Braak e.a., Second Opinion! Over beeldende kunstsubsidie in Nederland, NAI Rotterdam (2007), pp. 108-109.

23. http://www.arti.nl/artikel/5262-Diversiteitsprijs_voor_musea_uitgereikt?print, bezocht 11-06-2010

4.2. Betrokkenheid van kunstenaars

Maar ook kunstenaars hebben te kampen met de keuze tussen autonoom blijven of hun maatschappelijke betrokkenheid tonen. Het begrip autonoom lijkt binnen het kunstenaarsveld nog steeds een grote rol te spelen. Voer autonoom kunstenaar in op Google, en je krijgt talloze hits: Daan Samson, autonoom kunstenaar; autonome kunst Joost van Doorn; Sonja van Breen: autonoom kunstenaar; Ellen Urselmann autonoom kunstenaar en Marion Coene – autonome kunst zijn slechts een van de velen die zichzelf als autonoom kunstenaar beschouwen. Autonoom lijkt in deze context gelijk te zijn aan vrijheid, aan maken wat je zelf wil maken zonder enige restricties, aan onafhankelijkheid. Tevens bestaan er in Nederland een aantal opleidingen met de naam Autonome Beeldende Kunst. Een leerling opleiden tot autonoom kunstenaar is een belangrijke waarde. Op de website van de Willem de Kooning Academie te Rotterdam wordt de studie als volgt omschreven:

De keuze voor een studie autonome beeldende kunst betekent dat je de wens hebt om op termijn als professioneel beeldend kunstenaar werkzaam te willen zijn. Kenmerkend voor de autonome kunst is dat de vraag naar het kunstwerk niet wordt bepaald door een programma van eisen van buitenaf, maar dat de kunstenaar zijn eigen persoonlijke vraag en het beeldend antwoord daarop formuleert.²⁴

Ook de Hanzehogeschool in Groningen legt binnen deze studie de nadruk op autonoom zijn: “Andere woorden voor autonoom zijn vrij en zelfstandig. Kies je voor Autonome Beeldende Kunst, dan kies je er voor om [...] vanuit je eigen fascinaties en verbeelding aan de slag te gaan. In eerste instantie ben je je eigen opdrachtgever en uitvoerder.”²⁵ Autonoom kunstenaar zijn is blijkbaar nog steeds een belangrijke waarde.

Toch: bestaat er in de samenleving van nu nog wel zoiets als de autonome kunstenaar? Is niet elke kunstenaar op één of andere manier betrokken bij de maatschappij. Er zich er van afkeren is eigenlijk ook je stem laten gelden over de samenleving waarin je leeft. Tevens heerst er de laatste jaren (in navolging van de jaren ‘60/’70) onder kunstenaars een hernieuwde maatschappelijke betrokkenheid. De kunstenaar wil laten zien wat kunst kan betekenen voor mensen en op een toegankelijke manier zijn kunst tonen, zodat iedereen begrijpt wat zijn werk en visie betekent.

---

24. <http://studeren.qompas.nl/opleiding.html?opl=1272>, bezocht 15-02-2010.

25. <http://www.hanze.nl/home/Schools/Academie+Minerva/Opleidingen/Bachelor/Autonome+Beeldende+Kunst>, bezocht 15-02-2010.

Hoewel beide vormen met elkaar verweven en niet meer los van elkaar kunnen worden gezien, worden beide waarden als reden aangegeven om subsidiegeld te krijgen. Als beloning voor maatschappelijke betrokkenheid of juist als ondersteuning voor het unieke kunstwerk dat er is gecreëerd. Geld is er nodig om steeds maar kunst te blijven maken, want maar een enkele kunstenaar lukt het op eigen kracht. Weinig van hen proberen op andere manieren een deel van hun inkomsten bij elkaar te krijgen, bijvoorbeeld via private financiering. Doordat er zoveel subsidies zijn, is het voor de kunstenaar het makkelijkst om daar een beroep op te doen. Echter weinig kunstenaars denken na over de financiële structuren of stellen zich hier kritisch tegenover. Dit valt ook beeldend kunstenaar Willem de Rooij op: “Onder kunstenaars heerst een fundamenteel gebrek aan kennis over het subsidiewezen, voortkomend uit luiheid, navelstaarderij en desinteresse.”²⁶

---

26. L. ter Braak e.a., Second Opinion! Over beeldende kunstsubsidie in Nederland, NAI Rotterdam (2007), p. 82.

5. Ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving

Wat is vandaag de dag nog de waarde van kunst voor onze Nederlandse samenleving? Afgaand op onderzoek van NOVA²⁷, waarin kunst en cultuur als tweede belangrijkste bezuinigingspost uit de bus kwam, lijkt een groot deel van de bevolking niet veel meer met kunst en cultuur op te hebben. Wat heeft er voor gezorgd dat ‘de gemiddelde Nederlander’ twijfels heeft over het nut van kunstsubsidies?

5.1. Gebrek aan kennis, gebrek aan interesse

Ten eerste heeft de kloof tussen de kunstwereld en samenleving heeft weinig goeds gedaan voor de Nederlandse bevolking. Men kan door de afgesloten kunstwereld maar weinig hoogte krijgen van alle ontwikkelingen rondom kunst en cultuur en de subsidiëring ervan. Dit gebrek aan kennis resulteert vaak in een gebrek aan interesse, zeker bij een lastig te begrijpen fenomeen als kunst. Er bestaat helaas niet zo iets als puur aangeboren talent om kunst te begrijpen. Juist binnen deze sector geldt als geen ander: oefening baart kunst. Kunst is een bepaalde vorm van communiceren die niet als vanzelfsprekend is te beschouwen. Men kan pas volwaardig deelnemen als men de desbetreffende taal heeft leren spreken. Kunst moet men dus leren waarderen.²⁸ Dit blijkt ook uit onderzoek van Ganzenboom e.a.²⁹ De waardering van mensen voor kunst hangt voor een groot deel af van hun competenties om een kunstwerk te begrijpen. Hoe complexer het kunstwerk, hoe groter iemands vaardigheden dienen te zijn om het werk te begrijpen. Regelmatige blootstelling aan kunst traint je om deze vaardigheden te ontwikkelen: doordat we een bepaald kunstwerk beter leren kennen, zijn we in staat verder weg liggen en moeilijk toegankelijke betekenissen bloot te leggen.³⁰ Dit resulteert in een verdieping van esthetische ervaring en daarmee een hogere waardering voor kunst. De stimulans

---

27. NOVA, rapport “Bezuinigingen op kunst en cultuur”, Synovate, 09-04-2010, p. 1.

28. Hedy d’Ancona e.a., Sociaal-democratie Kunst Politiek. Beschouwingen over een

sociaal-democratisch kunstbeleid, Wiardi Beckman Stichting/Boekmanstichting, Amsterdam (1993), p 13.

29. I. Maas, R. Verhoef, H.B.G. Ganzenboom, Podiumkunsten en publiek, een empirisch-theoretisch onderzoek naar de omvang en samenstelling van de

podiumkunsten, Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, Rijswijk (1990), p.33.

30. Ibidem, p. 32.

voor mensen om tijd aan kunst te besteden, is echter nog niet zo makkelijk gevonden. Daar gaat volgende paragraaf over.

5.2. Concurrentie

Het is dus belangrijk voor de waardering van kunst dat men met kunst en cultuur leert om te gaan. Kennis draagt, zoals eerder gezegd, blijkbaar bij aan een hogere waardering. Gelukkig doet de overheid genoeg pogingen om onder de Nederlandse bevolking cultuurparticipatie te bevorderen. Door middel van subsidies voor goedkope toegangskaartjes, CKV op middelbare scholen en reclamecampagnes proberen zij elke inwoner van ons land te interesseren voor kunst en cultuur. Toch lijkt er nog niet echt schot in de zaak te zitten. Slechts 38% van de bevolking bezoekt minimaal één keer per jaar een museum.³¹

Dit heeft onder andere te maken door een krappere vrijetijdsbesteding. In deze drukke samenleving waar de arbeidsethos nu eenmaal hoog is heeft de gemiddelde Nederlander steeds minder vrije tijd. En dit terwijl er telkens maar meer vormen van vrijetijdsbesteding lijken bij te komen. Er zijn talloze mogelijkheden om de kostbare vrije tijd te vullen. Dus moeten er keuzes gemaakt worden. Met het oog op de complexiteit van kunst is dit meestal niet de eerste keuze die men maakt om in hun vrije tijd te doen. Kunst en cultuur moeten opconcurreren tegen een legio toegankelijke vormen van vermaak. Ondanks vele pogingen van de overheid om cultuurparticipatie te bevorderen, blijft het een vrij kleine, selecte groep die regelmatig naar een museum, theatervoorstelling of opera gaat. En dat terwijl iedere Nederlander belastinggeld betaalt, kunst en cultuur zijn nu eenmaal een merit good en voor iedereen beschikbaar. Dit is een van de redenen waarom sommige politieke partijen ontevreden zijn over het huidige kunstsubsidiestelsel. Martin Bosma van de PVV stelt: “De bovenmodale mens geniet er [van cultuur] het meeste van en de Nederlandse belastingbetaler betaalt het gelag. Ik voel me altijd een beetje schuldig als ik in het theater zit en denk aan al die mensen die er niet bij zijn, maar wel moeten meebetalen aan mijn avondje uit. Veel Nederlanders beseffen dit.”³²

31. A. van den Broek, J. Huysmans en J. de Haan, *Cultuurmijders en Cultuurminnaars, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag* (2005), p. 14.

32. Martin Bosma, “Maak van kunstenaars geen subsidieslurpers”, in *Boekman* 81 winter 2009, p. 42.

5.3. De relatie tussen Nederlandse bevolking en de regering

Tevens is de Nederlandse samenleving de afgelopen decennia kritischer gaan kijken naar haar bestuurders dan daarvoor. Paternalistisch en betuttelend optreden van de overheid wordt niet meer gepikt. Hoe cliché het ook klinkt, het valt niet te ontkennen: mensen zijn individualistischer geworden en willen zeggenschap hebben over hun eigen leven. Dat is geen taak van de overheid. En zeker bij een subjectief onderwerp als kunst en cultuur is overheidsbemoeienis bijna uit den boze. Dat veel mensen geen heil zien in deze bemoeienis, blijkt uit onderzoek dat in opdracht van NOVA uitgevoerd is.³³ Op de vraag op welk beleidsterrein de overheid absoluut zou moeten bezuinigen, ziet 59% van de ondervraagden het liefst dat de kunst-en-cultuur-geldkraan wordt dichtgedraaid. En op de vraag waarop absoluut niet bezuinigd mag worden koos slechts drie procent van de ondervraagden voor kunst en cultuur. Blijkbaar hebben veel Nederlanders weinig behoefte om kunst en cultuur te sparen. En dit is ook wat diverse politieke partijen is opgevallen. Veelal partijen (TON, PVV) die zeggen “het volk te dienen” spelen in op wat er uit deze onderzoeken komt. Uit het onderzoek blijkt dan ook dat meer aanhangers van rechtse partijen dan van de links op kunst en cultuur willen bezuinigen. Tegelijkertijd komen er ook steeds meer rechtse kiezers bij: bij de verkiezingen van 9 juni jongstleden behaalden de VVD en PVV samen maar liefst 55 zetels (respectievelijk 31 en 24).³⁴

---

33. NOVA, rapport “Bezuinigingen op kunst en cultuur”, Synovate, 09-04-2010, p. 2.

34. <http://www.ad.nl/ad/nl/2061/Binnenland/integration/nmc/framezet/verkiezingen.dhtml>, bezocht 10-06-2010

6. Wat is er mis?

Voorgaande hoofdstukken hebben duidelijk gemaakt welke ontwikkelingen diverse partijen doen twijfelen over het huidige kunstsubsidiebeleid. Hoewel na de afschaffing van de BKR het kunstbeleid een stuk gestructureerder is geworden, is het huidige beleid volgens veel politieke partijen nog steeds ontoereikend. Deze partijen (PVV, SP, GroenLinks) vallen over de rol die de overheid heeft toegeedeeld aan diverse kunstfondsen. De fondsen zouden in een te gesloten wereld opereren, zonder zich te hoeven te legitimeren tegenover de overheid of de Nederlandse bevolking. Deze discussie die al sinds jaar en dag wordt gevoerd, is echter niet het enige wat twijfel doet zaaien omtrent de toekomst van kunstsubsidies. Het is gemakkelijk om de kunstfondsen maar aan te wijzen als de boosdoener, maar het debat wordt tevens aangewakkerd door ontwikkelingen binnen de politiek zelf. Veel politici trekken hun handen van kunst en cultuur af, omdat zij zich vastklampen aan de uitspraak van Thorbecke. Kunst is geen zaak van de politiek, dus weinig van hen zien de noodzaak zich hierin te verdiepen. Tevens is er de laatste jaren een verschuiving te zien van politiek links naar rechts. Hoewel de linkse partijen blijven voortbestaan, is er een opwaartse beweging te zien van nieuwe en oude politieke partijen. Deze zeggen de Nederlandse burger zelf weer zeggenschap te geven. Daar horen opgelegde belastingen niet bij.

Tevens winnen de rechtse partijen steeds meer stemmers. Blijkbaar ziet een groot deel van de Nederlandse bevolking steeds minder het nut in van kunstsubsidies, zo komt ook naar voren in diverse onderzoeken. Bij een onderwerp als kunst is dit extra vervelend, omdat kunst geen toegankelijk fenomeen is. Tevens heeft kunst extra concurrentie gekregen uit verschillende hoeken van vrijetijdsbestedingen. Het is voor de Nederlandse bevolking steeds lastiger kiezen op welke manier zij hun vrije tijd willen besteden.

Maar ook binnen de kunstwereld is er het een en ander gaande. De begrippen maatschappelijke betrokkenheid en autonomie zijn aan de orde van de dag en wakkeren het debat over subsidies aan. Kunstinstellingen lijken steeds afhankelijker te worden van overheidssubsidies, is wat de kritiek luidt. Maar ook kunstenaars zelf kijken niet verder dan hun neus lang is en doen vrijwel meteen een beroep op financiële steun van de overheid. Al deze ontwikkelingen zorgen voor twijfel bij de overheid over de rol van kunst en cultuur en leiden tot een hoogstwaarschijnlijke vermindering van kunstsubsidies.

7. Is er hoop?

Hoewel bovenstaande ontwikkelingen zorgen voor een negatief beeld van het huidige kunstsubsidiebeleid, wordt er gelukkig ook gedacht in oplossingen. Hoewel kunstsubsidies geheel afschaffen één van de oplossingen zou kunnen zijn, wil ik in deze paragraaf een alternatieve uitkomst geven waar ik persoonlijk het meest achter sta. Er bestaan in mijn ogen andere manieren om het beleid op realistische wijze aan te passen. Iemand die ook nieuwe beleidsmaatregelen in kaart trachtte te brengen, is Carolien Gehrels, cultuurwethouder van Amsterdam. Op vijf juni 2009 hield zij een lezing over de rol van de overheid binnen het kunstdebat. Hoewel haar gedachtegoed ook veel kritiek heeft gekregen, heb ik dit hoofdstuk op haar lezing gebaseerd. Gehrels heeft een aantal krachtige oplossingen weten te formuleren, die mij erg aanspraken.

Tevens vond ik het dat het boek *Second Opinion* diverse haalbare veranderingen naar voren bracht. Op dit boek is eveneens veel kritiek geweest, omdat het voornamelijk gebaseerd is op meningen en persoonlijke ervaringen. Toch vind ik dat diverse essays in dit boek aangedragen kunnen worden om het kunstsubsidieprobleem op te lossen. Ik heb dit hoofdstuk dan ook gebaseerd op *Second Opinion*. Zodoende is er hoop vanuit twee kanten. Zowel binnen de politiek als binnen de kunstwereld is het tijd voor enkele veranderingen. Deze kunnen helpen de Nederlandse bevolking (weer) warm te laten lopen voor kunst en cultuur.

7.1. Politiek besef over de waarde van kunst

Allereerst moet er binnen de politiek weer een duidelijk besef komen dat ook zij het belang van kunst kunnen uitleggen. Zij moeten zich niet langer meer verstoppen achter die verouderde uitspraak van Thorbecke, maar inzien dat ze ook mee kunnen praten over het nut van kunst en cultuur, zonder gelijk een vorm van staatskunst op te wekken. De politiek behoort kunst te ondersteunen om haar eigen waarde, maar moet zich deze waarde wel eigen maken. Zij moet daarom openstaan voor een cultuurdebat dat

niet alleen over subsidies gaat, maar ook over de intrinsieke waarden van kunst en cultuur. Het is tijd om terug te gaan naar wat Emmanuel Boekman ongeveer 70 jaar geleden al zei over steun van de overheid aan de kunsten: “[...]eerst dan verkrijgt het optreden van de overheid op het gebied van de kunst karakter en gestalte, wanneer zij de kunst niet meer beschouwt als een aangelegenheid welke geheel los staat van alle der door haar te verzorgen belangen, maar haar verband met een aantal dezer juist erkent.”³⁵ Het idee dat er ook binnen de politiek over de innerlijke waarde van kunst en cultuur mag worden gepraat, begint zich langzaam te verspreiden. Op tien juni 2010 heeft Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart, staatssecretaris van OCW, een evaluatie over de subsidiesystematiek van cultuur opgesteld. Naast de evaluatie heeft zij ook de adviezen voor een nieuwe systematiek opgeschreven. Twee hoofdpunten van deze nieuwe aanpak zijn: een basisinfrastructuur onder ministeriële verantwoordelijkheid, en meer ruimte voor politiek debat op hoofdlijnen.³⁶ Het is nu nog te vroeg om te zeggen hoe dit verder zal gaan verlopen, maar de basis voor een bij kunst betrokken politiek is gelegd.

7.2. Een onafhankelijke, betrokken kunstwereld

Ten tweede moet er ook binnen de kunstwereld wat veranderen. De ondoorzichtigheid van de fondsen, daar zal altijd onenigheid over zijn. Een goede balans vinden tussen zelfstandigheid en legitimatie is helaas niet snel gevonden. Wel ben ik van mening dat de kunstfondsen de taak op zich moeten nemen het belang van kunst aan de Nederlandse bevolking te laten zien. Daarbij hoeven ze niet elke euro die zij als subsidie geven te legitimeren, maar gewoon laten zien waarom het belangrijk is dat zij bestaan.

Om te voorkomen dat de kunstwereld te subsidieafhankelijk wordt, moet zij zich zelfkritisch opstellen: wat moet er binnen de kunstwereld anders? Hoe kan zij de waarde van kunst en cultuur aan de samenleving overbrengen, zonder daarvoor te veel over te laten aan subsidies? Er moet ruimte komen voor risico en lef, zonder daarvoor bang te zijn dat er financiële tegemoetkoming worden misgelopen. Subsidies moeten niet meer iets vanzelfsprekends zijn. En met het oog op de hoogstwaarschijnlijke bezuinigingen in de toekomst, moet de kunstwereld uiteindelijk toch proberen om haar geld deels ergens anders vandaan te kunnen halen. Hoe ze dit het

---

35. Emmanuel Boekman, geciteerd in Carolien Gehrels, “Overheid en Kunst in Amsterdam: kunstbeleid in een postideologische samenleving”,

Boekmanlezing 5-06-2009.
36. Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart, Brief aan de Tweede Kamer betreft evaluatie subsidiesystematiek

cultuur, Ministerie OCW, 10-06-2010.

beste kunnen doen, dat is in dit essay niet aan de orde. Belangrijker is dat veel kunstinstellingen en kunstenaars inmiddels op andere wijzen een deel van hun inkomsten te vergaren, door private ondersteuning, sponsoring en nevenactiviteiten.

7.3. Samenwerking

Tevens is het belangrijk dat de overheid en de kunstwereld met elkaar in debat gaan over de waarde van kunst en cultuur. Dit debat moet niet meer puur en alleen gaan over wie er subsidie krijgt en hoeveel, maar moet twee speerpunten behandelen. Allereerst moet de rol van subsidies weer overdacht worden: wat zijn subsidies eigenlijk en wat is het nut ervan? Ten tweede moet het debat gaan over de intrinsieke waarde van kunst: wat is kunst, op wat voor manier is zij belangrijk voor de samenleving en hoe manifesteert zich dit, zijn een van de vele vragen die interessante discussies en antwoorden op kunnen roepen.

De politiek en de kunstwereld moeten stoppen met alleen binnen hun eigen wereld te fungeren, en de handen ineenslaan om het belang van kunst en cultuur weer over te brengen aan de Nederlandse bevolking. Wanneer de samenleving bij alle ontwikkelingen rondom het kunstbeleid betrokken is, ontstaat er hopelijk een hogere waardering voor kunst en cultuur. De bevolking heeft recht om te weten waarom het belangrijk is te betalen voor kunst en cultuur en waarom kunst en cultuur überhaupt belangrijk is. Tegengestelde geluiden uit een verwarde overheid en ontevreden kunstwereld draagt niet aan dit besef bij. Ik hoop dat deze samenwerking in de toekomst toe stand gaat komen en een hernieuwd kunstsubsidiebeleid aangaat. Geen afschaffing, maar herijking van de subsidies in een open debat met als doel: het belang van kunst en cultuur weer opnieuw duidelijk maken, zodat binnen de samenleving een herwaardering ontstaat voor deze twee belangrijke waarden.

Bibliografie

Boeken en tijdschriften

Hans Abbing, *Why are artists poor?*, Amsterdam University Press, Amsterdam (2002).

Hedy d'Ancona e.a., *Sociaal-democratie Kunst Politiek. Beschouwingen over een sociaal-democratisch kunstbeleid*, Wiardi Beckman Stichting/Boekmanstichting, Amsterdam (1993).

L. ter Braak e.a., *Second Opinion! Over beeldende kunstsubsidie in Nederland*, NAI, Rotterdam (2007).

A. van den Broek, J. Huysmans en J. de Haan, *Cultuurmijders en Cultuurminnaars*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag (2005).

I. Maas, R. Verhoef, H.B.G. Ganzeboom, *Podiumkunsten en publiek, een empirisch-theoretisch onderzoek naar de omvang en samenstelling van de podiumkunsten*, Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, Rijswijk (1990).

Riki Simons, *De gijzeling van de beeldende kunst*, Meulenhoff/Kritak (1997).

609 *Cultuur en Media* (tijdschrift Mediafonds), nr 4, mei 2010.

Kunsten '92 Magazine, nr 42, mei 2010.

Boekman 81 Kunst en politiek, winter 2009.

Artikelen

Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart, *Brief aan de Tweede Kamer betreft evaluatie subsidiesystematiek cultuur*, Ministerie OCW, 10-06-2010.

Hans Blokland, "De regering is oordelaar van wetenschap en kunst" in *Metropolis M*, nr 6, december 2007.

Harmen Bockma, "Ook kunst ontloopt bezuinigingen niet meer", *De Volkskrant*, 27-11-2009.

Bart Dirks, “Kamer: Kunstsubsidies eerlijker verdelen”, *De Volkskrant*, 03-11-2009.

Carolien Gehrels, “Overheid en Kunst in Amsterdam: kunstbeleid in een postideologische? samenleving”, Boekmanlezing 5-06-2009.

Maurice de Hond, “Tussenbalans”, via www.peil.nl, 10-05-2010.

Claudia Kammer, “Kunstsubsidie is stelen van de armen en schenken aan de rijken”, *NRC Handelsblad*, 27-02-2010.

Adrie Krijgsman, “Autonoom kunstenaar – autonome kunst” via <http://cultuur.web-log.nl/cultuur/files/autonomie.pdf>, Assen, november 2006.

Kunsten '92, “Kunst en Cultuur in de concept verkiezingsprogramma's”, via www.cultuurnetwerk.nl, 09-04-2010.

A.P.M. Lucardie, “Rechts-extremisme, populisme of democratisch patriotisme? Opmerkingen over de politieke plaatsbepaling van de Partij voor de Vrijheid en Trots op Nederland”, via <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/jb-dnpp/jbo7/JBo7LucardieDEF1.pdf>, januari 2010.

NOS, “Hoeveel kunnen we bezuinigen op cultuur?” via <http://nos.nl/audio/125515-hoeveel-kunnen-we-bezuinigen-op-cultuur.html>, 28-12-2009.

NOVA, rapport “Bezuinigingen op kunst en cultuur”, Synovate, 09-04-2010.

Ronald Plasterk, Brief aan de Tweede Kamer over Standpunt bij motie heroverwegingen 32 123 VIII, nr. 20, Ministerie OCW, 26-11-2009.

Ronald Plasterk, *Kunst van leven. Hoofdlijnen cultuurbeleid 2009 – 2012*, Ministerie OCW, Den Haag (2007).

Auteur onbekend, “Kloof in opleidingsniveau levert gevaar voor de democratie!”, gebaseerd op NWO-rapport *Diploma Diplomacy*, Mark Bovens & Anchrit Wille, 06-04-2009, via <http://www.kennislink.nl/publicaties/kloof-in-opleidingsniveau-levert-gevaar-voor-democratie>, bezocht 08-06-2010.

Auteur onbekend, “Cultuureducatie en de verkiezingen”, via <http://www.cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/legitimering/verkiezingen.html>, bezocht 20-05-2010.

Internet

<http://www.linksehobby.nu/>, bezocht 24-05-2010.

<http://www.ad.nl/ad/nl/2061/Binnenland/integration/nmc/frameset/varia/verkiezingen.dhtml>, bezocht 10-06-2010.

<http://studeren.qompas.nl/opleiding.html?opl=1272>, bezocht 15-02-2010.

Overige

Lezing “Wat is de moeite van het verdedigen waard?”, Felix Meritishuis, 25-05-2010.

NOVA, Kunstsubsidies onder druk, uitzending 19-04-2010.

Verkiezingsprogramma's van CDA, VVD, D66, Groenlinks, Partij van de Arbeid, PVV, Trots op Nederland, via websites partijen.

